

La persuna da contact per il rumantsch

Plazza parziala per dumondas da la quarta lingua

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Dapi prest in mez onn lavura Rico Valär en la chanzlia federala. El s'occupa da la lingua rumantscha tar la confederaziun.** Enfin l'onn passà na devi nagin ch'era responsabel per translaziuns rumantschas entaifer l'administraziun federala. Las translaziuns vegnivan fatgas dad externs ed i mancava cunzunt ina survista e coordinaziun da tut las lavurs. Sch'insatgi en l'administraziun aveva dumondas pertutgant la quarta lingua na devi nagina persuna da contact. Dapi il november 2010 lavura *Rico Valär* sco translatur ed incumbensà per il rumantsch en la chanzlia federala a Berna. L'anr ha fatg ina visita.

Piculezzas per rumantsch

Ses biro sa chatta paucs pass davent da la chasa federala. Il nov collavuratur tutga tar ils servetschs linguistics, nua che var settanta persunas redegian e translateschan en tschintg linguas leschas, documents e communicaziuns oravant tut da la chanzlia e per part anc dals departaments.

Dapi ch'el haja cumenzà haja quai gia dà tschients da dumondas, di Valär. Quai mussia ch'i saja avant maun il bassegn per ina persuna da contact rumantscha. Mintgatant veglian ins savair mo piculezzas, per exempel: Il chantun da Genevra haja vuli metter er in titel rumantsch sin la nova publicaziun statistica, avant Nadal hajan intgins uffizis vuli stampar salids rumantschs sin las cartulinas e mintgatant veglia in cusseglier federal dir intgins peds en rumantsch. En tals cas contacteschian ins uss il translatur en la chanzlia federala, di Valär che porchascha agid.

Far enconuscent las brochuras

L'incumbensa principala è sa chape-scha in'otra. La confederaziun è obligada da translatur tschertas leschas en rumantsch u da porscher il carnet da votaziun u auters documents en lingua rumantscha. Quest material vegn oz – sco gia avant – anc adina translatur surtut dal servetsch da translaziun dal chantun Grischun. Ma uss surpiglia Valär la coordinaziun. El ha ina sort rolla da scharnier tranter ils uffizis e departaments ed ils translatur externs.

Plinavant fa Valär in pau reclama, sch'i cumpara ina giada ina brochura rumantscha per la scola u per la populaziun. Quai è impurtant, pertge enfin uss n'èn tschertas publicaziuns

Trais dis l'emna lavura Rico Valär en la chanzlia federala – mo paucs pass sper la chasa federala – e dus dis è el assistent a l'Universitad da Turitg.

FOTO C. CADRUVI

rumantschas da la confederaziun magari strusch vegnidas enconuscentas ed uschia era strusch derasadas.

Ina brev da la Surselva

En la chanzlia federala, che vegn timunada da *Corina Casanova*, arrivavan anc savens brevs rumantschas. La chanzlia na duvrass betg exnum in translatur per chapir talas brevs, di Valär. En auters uffizis u departaments arriva dentant era posta rumantscha. «Dacurt ha il departament da finanzas obtegnì ina brev sursilvana ed ins m'ha dumandà da vegnir sperasora a translatur ella.» Ils Rumantschs hajan il dretg da sa drizzar en lur lingua a la confederaziun. Ed els hajan cunzunt er il dretg d'obtegnair ina resposta rumantscha, punctuescha Valär. Entras sia lavur saja uss garantì che quest dretg possia vegnir resguardà.

Dapli rumantsch en l'internet

La confederaziun stuess era porscher dapli rumantsch sin sias paginas d'internet, prescriviva l'ordinaziun da la lescha da linguas. Enfin uss dettia quai mo duas paginas da la confederaziun ch'ins possia leger dal tut per ru-

mantsch: www.bk.admin.ch da la chanzlia federala e www.ch.ch, il portal per la populaziun svizra. Questa purschida less ins engrondir, di Valär.

I na saja betg la finamira da porscher tut per rumantsch, ma almain la navigaziun da basa u chaussas che pertutgan il Grischun. Il departament da finanzas dettia l'entschatta, di Valär. El stettia a disposiziun per cussegliar ils departaments, ma el possia era sez prender si contact cun ils responsabels ed animar da far dapli en rumantsch.

Quant rumantsch dovri?

E quant rumantsch duess ins insumma far tar la confederaziun? Fan ins mintgatant era da memia? «Sch'insatgi vul far insatge per rumantsch, faschaina quai en general», respunda Valär. Enfin uss haja quai dà mo darar in cas ch'el haja cusseglià d'emprim ponderar sch'i saja necessari da far ina translaziun.

Impurtant per ils Rumantschs sezs sajan bunas purschidas en l'internet, tschertas leschas e cunzunt las brochuras d'infurmaziun per scolars e votants, sco per exempel il mussavia per las eleziuns che vegn distribuì l'atun proxim en tuttas chasadas. Ma er in solid ru-

mantsch sin ina cartulina da Nadal haja sia muntada, di Valär. «Era ina chaussa pitschna rinforza la cunscienza d'ina Svizra plurilingua.»

Gist fatg il doctorat

Rico Valär è naschì ils 7 d'october 1981 ed è creschì si a Zuoz. Cun ventg onns ha el cumenzà il studi da linguas neolatinas, litteratura rumantscha e litteratura franzosa. Sia lavur da doctorat ha el scrit davart il relasch da Peider Lansel. Valär ha examinà ils aspects da la renaschientscha e dal moviment rumantsch tranter il 1860 enfin tar la votaziun dal 1938 cura ch'il pievel svizzer ha acceptà il rumantsch sco quarta lingua naziunala. Dacurt ha Valär terminà sia lavur e fatg ils examens finals. Sper sia lavur en la chanzlia federala è el anc assistent a la professura da rumantsch a Turitg.